

всередині якої він височить на 1,25–2 метри. Камінь вважається священним, тому й оточений позолоченими ґратами, щоб ніхто до нього не торкався.

Список використаних джерел

1. Овчинников В. С. *Історія книги. Еволюція книжкової структури: навч. посіб.* / Володимир Овчинников. – Львів : Світ, 2005. – 420 с.

2. Григоращук І. У Чернівцях здійснять реконструкцію єврейського шпиталю [Електронний ресурс] / І. Григоращук. – Режим доступу: <http://bukpravda.cv.ua/stati/misto/item/6690> (дата звернення: 20.07.15). – Назва з екрану.

3. Наріжний камінь [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org> (дата звернення: 23.07.15). – Назва з екрану.

УДК 025.85

Пігель І. М.

Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РЕСТАВРАЦІЇ РУКОПИСНИХ ДОКУМЕНТІВ XVI–XVII СТ.

Наведено відомості щодо видів пошкодження пам'яток писемності. Автор описує реставраційні заходи для документів з пошкодженою матеріальною основою виконані задля збереження автентичного вигляду історичних рукописних документів.

Ключові слова: рукописні документи, мікологічні пошкодження, залізоголове чорнило, реставрація.

Pigel I.

CURRENT ISSUES OF RESTORATION OF HANDWRITTEN DOCUMENTS FROM THE 16TH AND 17TH CENTURIES

This article provides information on types of damage of handwritten documents. The author describes measures for restoration of documents with damaged material basis to preserve the authentic look of the handwritten historical documents.

Keywords: handwritten documents, mycological damage, iron gall ink, restoration.

У пам'яті людства багато прикладів пошкодження, руйнування і загибелі пам'яток писемності та друку. Давні рукописні документи із незадовільним станом збереження досить часто зустрічаються в архівній та бібліотечній практиці. Вони перебувають в аварійному стані, який характеризується ураженням мікрофлорою, значною деструкцією паперу і великими втратами матеріальної основи документів. Біохімічна деструкція паперу проходить дуже швидко і незворотно. Біологічні пошкодження, різнокольорові нашарування колоній бактерій та міцелію грибів, пігментні плями, вицвітання тексту та барвників, цементовані сторінки і цілі блоки, перфорація, ламкість, випадіння та втрати окремих фрагментів чи цілих аркушів документів. Це опис стану збереження документів, які потребують негайної реставрації.

У відділі наукової реставрації та консервації рідкісних видань ЛННБ України ім. В. Стефаника проведено дослідження та реставрацію рукописних документів XVI–XVII ст. Серед них і «Збірник польських універсалів», який зберігається у фонді Осолінського. Книга

налічує 325 аркушів. Більшість документів має розмір книги 21 x 33,5 см. Але певна частина з них значно більшого розміру і відповідно, аркуші зігнуто до формату книги. На згинах великі втрати основи та тексту. Присутність на деяких листах печаток та різноформатність документів ускладнювали процес реставрації. Хоча документи написані на ганчірковому папері ручного виготовлення XVI–XVII ст., проте внаслідок зберігання у невідповідних умовах усі аркуші перебували у дуже зруйнованому стані. Аркуші вкриті пігментними плямами грибкового походження, ламкі, крихкі, із значними розривами і втратами. Послаблення фізико-хімічних властивостей шкіри оправы та паперу призвело до серйозних пошкоджень, а сам блок зцементовано мікроміцетами. Міцелій грибів присутній на всіх аркушах, форзацах, папері картонних кришок, шкірі. Відбулося згасання тексту. В результаті підвищеної кислотності зумовленої як дією мікроміцетів так і залізоголового чорнила, папір втратив міцність, еластичність, гігроскопічність, став крихким, ламким, з численними деформаціями, розривами та втратами.

Проведено дослідження водяних знаків паперу ручного черпання та їх ідентифікацію. Документи написані на ганчірковому папері з філігранями, аналогічні до яких знайдено в атласі Лауцявичюса Е. [1, 2] «Pro Patria» (№ 2869, с. 396), «Madonna» (№ 2400, с. 321), «Y. Honic Zoonen» (№ 3057, с. 426), «Поштовий ріжок» (№ 3057, с. 426), «Вершник» (3480, с. 481) та інші.

Книга оправлена в темно-коричневу шкіряну оправу. Шкіра пересушена, покороблена із значними втратами. Тиснення на оправі слабо збережене. Кришки оправы виготовлені із склесних між собою аркушів паперу того ж періоду. Після докладного опису та фотофіксації стану реставраційного об'єкта здійснено перевірку життєздатності мікроміцетів і виконано дезінфекцію книги у випарах тимолу [3]. Потім проведено демонтаж фоліанта. Знято шар кісткового клею з корінця. Розформовано книжковий блок на окремі зшитки з подальшим поаркушним демонтажем. Здійснено лабораторні дослідження текучості чорнила, а також кислотності паперу та довжини його волокон. Очищено всі складові частини фоліанта. Нальоти міцелію усунено механічним та хімічним способом. Здійснено підбір матеріалів та клеючих композицій для зміцнення сильно зруйнованої матеріальної основи. Виконано нейтралізацію, очищення та зміцнення аркушів фоліанта. Заповнено втрачені частини аркушів ганчірковим папером, попередньо підібраним за кольором, товщиною, фактурою. Потертості, заломы, тріщини та розриви зміцнено рівномічним довговолокнутистим папером. Після цього листи відпресовано, складено та зібрано в зошити, відтак зшити в блок на п'яти шнурах за схемою автентичного шиття. Аркуші, які було знайдено під час демонтажу оправы і використані для картонних кришок теж відреставровано. Також проведено дезінфекційні заходи для шкіряної оправы. Для очищення використано суміш, до складу якої входили бича жовч, етиловий спирт і дистильована вода. Для заповнення втрат підібрано шкіру однакового гатунку, близьку за кольором, товщиною. Рукописній книзі було збережено автентичний вигляд та повернуто фондоутримувачу.

Список використаних джерел

1. Лауцявичус Э. Бумага в Литве в XV–XVIII веках / Э. Лауцявичус ; редкол.: С. О. Шмидт (отв. ред.) [и др.]. – Вильнюс : Моклас, 1979. – 187 с. : ил.
2. Laucevicius E. Popierius Lietuvoje XV–XVIII a. Atlasas / Laucevicius E. – Vilnius : Mintis, 1967. – 578 p.
3. Нюкша Ю. П. Биологическое повреждение бумаги и книг / Ю. П. Нюкша. – Санкт-Петербург : Библиотека Российской академии наук, 1994. – 233 с.